

tiče prezimena s nepostojanim *e*, i tu valja biti elastičan. Ako netko smatra da mu to *e* mora ostati u svim padežima, on će insistirati na tome pa će oni koji o njemu govore i pišu lako saznati da li imaju posla sa Sremecom ili Sremcem, Vrabecom ili Vrapcem.¹² Što se tiče mjesnih imena, tu je stvar jasnija: Čakovec – Čakovca, Vrbovec – Vrbovca, ali Križevci – Križevaca. Drukcije Čakovčani, Vrbovčani i Križevčani u pravilu i ne govore.

5. Etnike i ktetike treba prilagoditi standardnom jeziku, ali tako da se ne stvara glasovna neujednačenost između njihovih osnova i riječi od kojih su izvedeni (Čakovec – čakovečki, mj. Čakovec – čakovački).

6. Što je jezična praksa prihvatila i potvrdila kao opću tradiciju, ne treba mijenjati. Zato: Hvar, a ne For, Milna, a ne Mlno, križevački (uostalom, prema Križevci, a ne prema Križevac), a ne križevečki itd.

7. Ako su u upotrebi dva imena, odnosno dva pridjeva, od kojih nijedno ne izlazi izvan književnojezičnog sustava, valja se odlučiti za ono što upotrebljava narod.

8. Ako su i u narodu, tj. u samom mjestu, u upotrebi dva imena, valja dati prednost onome koji je bliži jezičnom standardu i koji prihvaća obrazovni dio stanovništva.

9. Ako nijedna od dviju riječi nema navedenih prednosti, a obje su u skladu s književnojezičnim sustavom, treba dopustiti dublete. Vrijeme će već reći svoju.

Kao zaključak se može reći: u poštovanju mjesnih imena i prezimena ne mogu se zanemariti izvanjezični kriteriji.

O UKLJUČIVANJU DIJALEKATSKIH IMENA U KNJIŽEVNI JEZIK

Antun Šojat

Alerić je prikazao neke probleme uključivanja dijalekatskih hrvatskih imena i njihovih izvedenica (ktetika i etnika) u sustav standardnoga jezika. Unatoč trudu koji je uložio, pa i količinom grade i stručne literature koju je konsultirao, autor nije nažalost dovoljno osvijetlio kompliciranu jezičnu

---

¹² U oba slučaja moguć je ali i koristan genitiv plurala s tim *e*: *Od deset Varaždinaca bilo je čak pet Varaždineca*. U poštivanju volje pojedinaca može se ići i tako daleko da se dopusti i Raič i Čuk mjesto Raić i Čuk, kada to s razlogom traže nosioci tih prezimena i uporno provode poput nekih naših intelektualaca.

i izvanjezičnu situaciju odnosa dijalekatskih imena (i štokavskih, i čakavskih, i kajkavskih) prema hrvatskom književnom jeziku i odnosa jezičnog standarda prema tim imenima. Alerićev pristup problematici uvjerava da je nužno opet istaknuti neospornu činjenicu da književni naš jezik nije zrcalni odraz bilo kojega narodnoga govora, nego je kulturna nadgradnja, i fonetska, i tvorbeni, i leksička, pa u neku ruku i morfološka (u inventaru glagolskih vremena, na primjer, aorist i imperfekt su u najvećem broju standardnog jezika na različitim pojavnim razinama još samo stilemi). I prema tomu argumenti pokojnoga mojega profesora M. Hraste u prilog usklađivanju toponima *glasovno i morfološki, koliko je god moguće*, s pravilima književnoga jezika, koje se katkad vrši i kad se radi o toponimima s novoštokavskoga područja (isticanje moje),¹ ne protive se gledištu koje zastupam, a koje sam iznio i u članku *Književni lik pridjeva na -ski od kajkavskih toponima s nepostojanim e*.²

Strukturne osobine hrvatskoga književnog jezika na planu fonetike, akcentuacije i morfologije ne mogu se i ne smiju nasilno mijenjati, ali ne mogu se i ne smiju zanemarivati ni rezultati razvoja našega standardnog jezika i pojedina tradicionalna rješenja u njemu, ma koliko odstupaju od njegove narodne (govorene) osnovice; cjelokupno jezično blago hrvatskoga jezika, bez obzira na to iz kojega njegova narječja potječe, prilagođeno strukturnim zahtjevima standardnoga jezika nužno mora biti izvor obogaćivanja toga jezika.

Fonetski prilagođeni književnom glasovnom i naglasnom sustavu, a u sklopnosti izjednačeni s oblicima štokavskih toponima na *-ac*, kajkavski toponimi tipa *Čakovec* normativno su prihvaćeni u standardni jezik, tj. kajkavsko je nepostojano *e* u toponomastičkom sufiksu *-ec* kodificirano kao nepostojano i u standardnom jeziku. Hrastini primjeri kao *For*, *Stori Grod*, *Varbonj*, *Varboska*, *forski*, *broški*³ (koje Alerić navodi u prilog teze o potrebi potpunoga štokaviziranja neštokavskih imena) nužno se moraju prilagoditi fonetici književnog jezika, jer se *o* u tim primjerima razlikuje u fonetici i fonologiji hvarske čakavštine od prvotnoga *o*, pa je i za Hvarane njegova identifikacija štokavsko *a*, a ne *o*. Skupina bi *-ar-* mogla ući u standardni jezik, jer se u njemu ostvaruje (usp. *park*), a što nije ušla rezultat je tradicije pisanja takvih toponima. *Hv* mjesto originalnoga *F* u *Hvar* prastaro je, zabilježeno je od 15. stoljeća,⁴ a oblik *Hvar* proširen je po cijeloj Dalmaciji, a odatle i u drugim

¹ Mate Hraste, *O pisanju imena mjesta*, Jezik, IX, str. 9, *Tvorba etnika i kretika u hrvatskosrpskom jeziku*, Jezik, XIII, str. 98.

² Jezik, XXI, br. 1.

³ Jezik, IX, str. 3. i 9.

⁴ ARj, s. v. *Hvar*.

našim krajevima. Slično bi se mogli protumačiti književni oblici i nekih drugih Hrastinih čakavskih toponima i ktetika navedenih u Alerićevu članku.

O književnoj deklinaciji kajkavskih prezimena s nepostojanim *e* govorio sam u *Jeziku*, XXI, br. 3–4. Ovdje ću samo ponoviti rezultat istraživanja suvremenoga stanja: u povijesnim se prezimenima na *-ec* u standardnom jeziku čuva originalna paradigma bez izuzetka, a u drugim prezimenima s nepostojanim *e*, ovisno o različitim faktorima, normativni propisi ne odražavaju više u potpunosti njihovu standardnu sklonidbu.

Kajkavski, djelomično i čakavski (Cres!), toponimi na *-ec* prošireni su na širokom području jednoga dijela našega jezika i prihvaćeni u naš književni jezik ne nasumce, ne voljom jednoga čovjeka, nego kao plod dugotrajnih, temeljitih raspravljanja naših vodećih lingvista i javnih radnika. rasprava koje su trajale gotovo puno stoljeće; prihvaćeni su kao plod borbe kajkavaca za određenim pravima u *svojem* književnom jeziku. To se pravo postiglo zato što toponimi nisu apelativi, što su oni, u okviru jednoga jezika, »zaštitni, zaštićeni znak« određenoga mjesta, slično kao što je vlastito, osobno ime i prezime nerazdvojiv dio čovjeka (ne, sam čovjek!). Nitko se ni zbog kakvih razloga ne može prisiliti da promijeni svoje prezime, a najmanje zbog zahtjeva argumentiranih jedino novoštokavskim jezičnim osjećajem. Zar zaista netko može vjerovati da je moguće ostvariti propis koji bi određivao da nekoliko desetaka tisuća ljudi (možda i nekoliko desetaka tisuća obitelji) kojima prezimena svršavaju na *-ec* mora službeno zatražiti, s obrazloženjem i biljegovanom molbom, promjenu svojega prezimena, kako štokavci ne bi imali emotivnih problema s deklinacijom takvih prezimena?! Alerićev se zahtjev protivi svim imovinsko-pravnim odnosima, stanju kakvo je uvedeno u matice rođenih, vjenčanih, umrlih, kakvo je u legitimacijama i u putnicama, u školskim svjedodžbama i u poreznim knjigama i u svim drugim javnim dokumentima. Danas ne živimo u feudalnom društvenom uređenju, na samom početku uključivanja u život modernoga vremena, na samom početku stvaranja mnogih znanstvenih i kulturnih vidova nacionalnoga postojanja, ne živimo dakle u doba »ilirskoga« preporoda, u kojem nije samo *Rakovac* postao *Rakovac* nego je i *Ignac Fuchs* postao *Vatroslav Lisinski*, da druge promjene prezimena naših »iliraca« i ne spominjemo. Čini mi se da neću jedini i nadalje *Brezovačkoga* zvati *Brezovačkim*, *Đurkovečkoga* *Đurkovečkim*, a *Kurelca Kurelcem* bio on *Kurelac* ili *Kurelec*.

Osobna imena kao *Carmen* (ili *Karmen*), *Ines*, *Ingrid* činjenica su u našem jeziku i nikakav zahtjev gramatičara u ime poteškoća pri uklapanju takvih imena u deklinacijski sustav neće spriječiti roditelje da i dalje daju takva imena svojoj djeci – nego će jezik, standardni jezik naći sredstva da ih uključuje u sebe.

D. Alerić u svojem članku, kako bi valjda alarmirao, upozorio na opasnost dijalektaliziranja hrvatskoga književnog jezika, prikazuje velik broj dijalekatskih osobina u onomastičkoj neštokavskoj građi, fonetskih i morfoloških, koje nikada nitko otkada imamo ovaj svoj književni jezik nije htio niti pokušao unijeti u nj (npr. *Mlno* mjesto *Milna*, lokativi u *Split*, u *Zeline*, u *Krapinskih Toplicah*, instrumental *pred Drnišom* i dr.). Autor i sam kaže da su »u hrvatskom jeziku promjenljivi dijelovi u deklinaciji *ustaljeni još u prošlom stoljeću*« (istaknuo A. Š.), ali kaže i: »potreba za prilagođavanjem kajkavskih mjesnih imena i prezimena s nepostojanim *e* i čakavsko-štokavskih pluralnih mjesnih imena muškoga roda sa starim nastavkom *-e* deklinacijskom sustavu hrvatskoga književnog jezika ne osjeća se *ipak toliko zbog bojazni* da bi jednoga dana stanovništvo kojega spomenutoga ili nespomenutoga mjesta počelo tražiti da se u hrvatskom književnom jeziku poštuju i specifični padežni oblici tog mjesta . . .« (isticanje A. Š.). Da potvrdi svoju tezu o teškoćama koje predstoje književnoj deklinaciji kajkavskih toponima i antroponima ako u osnovnom liku ne postanu štokavski, Alerić donosi kao problem i kajkavske etnike, s kojima zaista nema problema, ni do sada niti bi ih moglo biti u budućnosti.⁵ Etnik nije ime, a situacije kad se u jeziku ne bi moglo odrediti što je toponim, što antroponim a što etnik izuzetne su, jedva moguće. Stanovnik Podravine, bio kajkavac ili štokavac, u književnom je jeziku samo *Podravac*, stanovnik Varaždina *Varaždinac*, pa im je i gen. pl. moguć samo od toga lika (*Podravaca*, *Varaždinaca*). Apelativi i pridjevi tipa *samoborac* (vlak), *turopoljac* (svinja) usvojeni su također isključivo u tom liku, pa nema razloga, ni zahtjeva, da se norma mijenja (drugo je stilistička uporaba dijalekatskih likova!).

Kolega Alerić i ja slažemo se u mišljenju: dok je god u osnovnom obliku toponima dopušten sufiks *-ec* (a ja mislim da se mora i dalje dopuštati i da sam pokazao zašto), završetak *-ečki* u njihovih ktetika jedino je logičan i nimalo protivan književnoj fonetici i morfologiji (to *e* čak nije nepostojano).

U svojem se članku D. Alerić zbilja potrudio da čitatelja uvjeri u ispravnost svojih gledišta, ali se komplicirana problematika o kojoj raspravlja ne može riješiti argumentom »štokavskoga jezičnog osjećaja«. A autoru je taj argument, koji je pobuđivao protivljenje još u prošlom stoljeću, kadšto i u

⁵ Sporadični dosadašnji zahtjevi da etnik zadrži u standardnom jeziku neusklađen dijalekatski oblik (usp. npr. Bošćev — pridjev: Božac! — prijedlog *Labinjan* u citiranom Hrastinu članku, Jezik XIII, str. 100) nisu se uspjeli uvjerljivo opravdati (takvih zahtjeva, koliko mi je poznato, za kajkavske etnike nije bilo). Drugačije bi trebalo postupiti pri književnom preuzimanju originalnog tvorbenog nastavka u etniku (npr. *Tuzlak*, a ne *Tuzlanin*, *Tuzlanac*, *Sarajlija*, a ne *Sarajevac*, *Sarajevčanin*), ali tako dugo dok hrvatski i srpski znanstvenici ne prikupe terensku građu i ne propišu književnu tvorbu za pojedine etnike i ktetike, ne smije ni jezikoslovce smetati upotrijebi li tko oblike *Labinac*, *prištevski*, a drugi netko *Labinjanin*, *Tuzlanin*, *Sarajevac*, *prištinski*.

onih jezikoslovaca koji su zagovarali današnji tip našega književnog jezika.⁶ osnovno lingvističko obrazloženje njegovih prijedloga.

I druga opravdanja Alerićevih prijedloga nisu uvjerljiva. Tako činjenica da u kajkavskom narječju ima toponima i na *-ac* ne osporava mogućnost da u standardnom jeziku i dalje supostoje s toponimima na *-ec*. Ničim se nije opravdalo mišljenje da se deklinacijom toponima tipa *Grižane*, *Jezerane* po *o*-promjeni (dat. *Grižanima*) čini neusporedivo veća pogreška nego što bi bio gubitak prastarog oblika nom. pl. masc. u toponimima, toliko važnog za povjesničare jezika, za dijalektologe, za onomastičare – a ne može se prihvatiti ni tvrdnja da dativ *Grižanama* (po *a*-promjeni) djeluje kao »atentat na duh hrvatskoga književnoga jezika«. Izuzetaka od deklinacijskog sustava ima i inače u standardnom jeziku dosta (usp. npr. *auto* m., nom. pl. *auti*, s *kino* n. i m., nom. mn. *kina*). Promjena roda, pa i istovremeno pripadanje pojedinih imenica dvjema sklonidbama, nije neobična pojava u našem jeziku (usp. *miš* m. < f., *bol*, *glad*, f. i m.), a dativni oblik *Grižanama* morfološki je jednak dativnom obliku *ženama*. Po kriteriju novoštokavskoga jezičnog osjećaja, po kojem Alerić odbacuje kajkavska prezimena na *-ec*, neshvatljivo je njegovo dopuštanje dijalekatskih toponima tipa *Sopje* (bez epentetskoga *l*). Ortografska tradicija da se kajkavska prezimena kao *Habdelić* pišu sa *ć*, a ne sa *č* ne ulazi u jezične probleme, jer većina kajkavskih govora ima samo jedno, »srednje« *č* (i praktički je svejedno kojim se slovom iskazuje taj jezični sadržaj), a grafemom *ć* nosioci su se prezimena na *-ić* odavno pridružili drugim Hrvatima takvoga tipa prezimena. To isto vrijedi i za toponime tipa *Trakošćan*. Alerić predlaže da se u *ijekavski* hrvatski književni jezik unesu likovi *belaćki* (prema *Belac* < Belec), *Belostenac*, *Brezi* (< Bregi), dakle štokavski, a ne više kajkavski *ekavski* likovi. Kad takva imena nisu više u dijalekatskom obliku (kao što je npr. *Belostenec*, štokavski *Beli Manastir*) trebalo bi ih, vjerojatno ijekavizirati, kako je to učinjeno u ARJ s imenom *Bjelostijenac*, kako je to provedeno u imenima *Rijeka*, *Osijek* prema dijalekatskim oblicima *Reka*, *Osik* (golemi kompleks problema toga tipa zahtijeva posebno proučavanje, pa ne mogu o njemu ovdje raspravljati).

Ni s izvanjezičnim obrazloženjem nije bio Alerić sretnije ruke. Nije zaista lako dokučiti zašto bi se iz činjenice »da se Miholjanec nalazi blizu Đurđevca i iz podataka da se Rašćane nalaze nedaleko od Vinjana« morao »izvesti kriv zaključak da treba govoriti i pisati i Đurđevac i Vinjane«. Nikakve dokazne moći nema Alerićevo nagađanje znaju li svi čitatelji *Jezika* pravi nominativni oblik prezimena biskupa Maksimilijana Vrhovca (a znaju li baš svi kako se potpisivao Ruđer Bošković?) i podatak o tom da ponetko ne zna točno još

---

⁶ Usp. npr. Jagićevu polemiku s Martićem i Ivekovićem (Zlatko Vincec, *Ima li Vatroslav Jagić zasluga za hrvatski književni jezik?*, *Jezik*, XXI, str. 75, 77–82).

pokoje ugledno prezime. Nimalo ne začuđuje da je i otac Tita Brezovačkoga »konsekventno upotrebljavao prezimenski oblik *Brezovački*« – kad svi mi zadržavamo prezime naših otaca kako je to učinio i naš slavni pisac. Zaista je teško s Alerićem požaliti mladoga Drnišanina, koji, da bi bez pogrešaka progovorio standardnim jezikom, uz pravila o ijekavskom tipu štokavštine mora u školi naučiti i podatke o tom kako treba izmijeniti nekoliko neknjiževnih osobina svojega domaćega govora. Zar je preveliki teret da uz to nauči i pravilo da se mjesna imena na *-ec* dekliniraju kao domaća na *-ac*? Kad se već donose argumenti takve vrste, zar se nije trebalo zamisliti i nešto reći i o naporu koji mora učiniti mladi kajkavac, recima Varaždinac, da usvoji književni jezik, da ovlada književnom fonetikom, akcentuacijom, morfologijom, tvor-
bom, sintaksom, leksikom, pa i onomastikom. A o zajedničkim problemima i mladog Drnišanina i mladog Varaždincea: nije *iz Kladanja* nego *iz Kladnja*, ali nije *iz Vrbanja* nego *iz Vrbanja*; nisu *dubrovničke* nego *dubrovačke* ljetne igre, polja oko Mitrovice nisu *mitrovička* nego *mitrovačka*, vino s Visa je *viško*, a s Cresa *cresko* itd., itd. – u Alerićevu se članku ne govori.

Velik je broj raznorodnih problema u Alerićevu članku, od kojih bi svakomu trebalo posvetiti opsežno lingvističko razmatranje. Neobično zapletena problematika dijalekatske toponomastike u standardnom jeziku zahtijeva i proučavanje svih izvanjezičnih njezinih komponenata, tradicionalnih i emocionalnih – kako bi se pronašlo rješenje koje bi podjednako zadovoljavalo sve one koji se služe svojim književnim jezikom. A k tomu se cilju nismo približili Alerićevim člankom.

O S V R T I

POSTANAK I ZNAČENJE MJESNOG IMENA ZAPREŠIĆ

Današnji službeni oblik mjesnog imena **ZA-
PREŠIĆ** imenica je muškog roda, te se skla-
nja kao imenica muškog roda koja znači što
neživo, i čini se da je nastala imeničkim na-
stavkom *-ić*. Prema Maretijevoj Gramatici
»nastavak *-ić* se veže s osnovama imeničkim
i pridjevskim, a imenice tako postale obično
znače što umanjeno; takvim je imenicama temeljna riječ imenica muškog roda, a vrlo rijetko imenica ženskog roda«. Inače se može utvrditi, kad su posrijedi mjesna imena s ime-

ničkim sufiksom *-ić*, da su to mahom i pre-
zimena, kao *Golubić* (sela kod Benkovca,
Knina i Bihaća), *Izačić* (kraj Bihaća), *Mil-
četić* (na Krku), *Draganić* (kod Karlovca),
Mikšić (kod Slunja), i mnoga druga. Mjesno
ime **ZAPREŠIĆ** nije tako nastalo. Najprije
se može reći da današnji oblik mjesnog ime-
na **ZAPREŠIĆ** nije mogao nastati od imenice
ženskog roda zaprega, u smislu konjske za-
prege, jer da je na tom mjestu bila nekada
važna postaja za izmjenu poštanskih konja,
iz čega bi trebalo proizići **ZAPREŽIĆ**. Među-
tim od zaprega može nastati samo zaprežica,
kao *druga-dražica* i slično. Svakako je zani-